

BİR ORYANTALİZM ÜRÜNÜ OLARAK İSTANBUL'UN FRENK VE LEVANTEN MAHALLELERİ SEYAHATNAMESİNDE “DOĞU”VE “BATI”İMGELERİ

Ülkü Ayşe OĞUZHAN BÖREKÇİ
Gazi Üniversitesi

Özet

Batı, çok eski çağlardan beri Doğu uygarlığına ilgi duymuştur. 17. ve 18. yüzyıla gelindiğinde ise toplumsal, siyasal, ekonomik ve bilimsel gelişmelerin de etkisiyle Batının söz konusu ilgisi kimi çevrelerce “Doğubilim”, “Şarkiyatçılık” ya da “Oryantalizm” olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Buna göre Doğu ve Batı birçok karşıtlıklar ve farklılıklar çerçevesinde değerlendirilmiş, roman, seyahatname, sinema, reklâm ve tanıtım filmleri gibi ürünler aracılığıyla bunlara ilişkin çeşitli imgeler üretilmiştir. Söz konusu ürünlerde çoğunlukla Batı “olumlu” yönleriyle temsil edilirken, Doğu ise “olumsuz” özellikleriyle ele alınmıştır.

Buradan hareketle çalışmada Edward Said’in oryantalizm düşüncesi çerçevesinde, kitle iletişim araçlarının yeni oluşmaya ve yaygınlık kazanmaya başladığı 18. ve 19. yüzyıllarda önemli bir iletişim aracı olarak nitelenebilecek seyahatname aracılığıyla oluşturulan “Doğu” ve “Batı” imgelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada, Bertrand Bareilles’in “İstanbul’un Frenk ve Levanten Mahalleleri” adlı seyahatnamesi incelenmiştir. Çalışmada öncelikle oryantalizmin göstergeleri belirlenmiştir. Ardından söz konusu seyahatnamede, bu göstergelerin temsili ve bunların doğası incelenmiştir. Yapılan çözümler sonucunda oryantalizmin birçok göstergesinin eserde yer aldığı tespit edilmiştir. Buna göre söz konusu seyahatnamede “Doğu”ya “Doğulu”ya ilişkin imgelerin ise; “vahşi”, “despot”, “tehlikeli”, “geri kalmış”, “tembel”, “pis” şeklindedir. “Batı” ve “Batılı”ya dair imgeler ise “uygar”, “ileri”, “barışçıl”, “adaletli”, “yardımsever” olarak tasarlandığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Oryantalizm, Seyahatname, “Doğu ve Batı” İmgeleri

IMAGES OF "THE EAST" AND "THE WEST" IN THE TRAVEL BOOK "ISTANBUL'S EUROPEAN AND LEVANTINE NEIGHBORHOODS" AS A PRODUCT OF ORIENTALISM

Ülkü Ayşe OĞUZHAN BÖREKÇİ
Gazi University

Abstract

West has always been interested in the East civilizations since the prehistoric periods. With the effects of social, political, economical and scientific progress in 17. and 18. Centuries, West's interest in question started to be named as 'Orientalism'. According to this, East and West were evaluated as part of oppositions and differences and some images related to them were produced through products such as novels, travel books, cinema, advertisement and trailers. While 'West' is represented with Its 'positive' sides in the products in question, 'East' is undertaken with It's 'negative' properties.

From this point, as part of Edward Said's orientalism thought, in this study it is aimed to determine the images of 'The East' and 'The West', which are formed through the travel book that can be qualified as an important mean of communication in 18. and 19. Centuries when the mass media was newly developing and became widespread. In this aim in the study, Bernard Braeilles' travel book called "İstanbul's European and Levantine Neighbourhoods" was examined. First, the indicators of orientalism were determined. Then, the representations of the indicators and their nature were studied. As a result of the analysis it was found that most of the indicators of orientalism exist in the book. According to this, the images of 'The East' and 'Easterner' are like 'barbarian', 'despotic', 'dangerous', 'underdeveloped', 'idle', 'filthy' whereas 'The West' and 'The Westerner' images are designed as 'civilized', 'advanced', 'pacifist', 'fair', 'benevolent'.

Key Words: Orientalism, Travel book, 'The East and The West' images.

1. GİRİŞ

Batı her zaman Doğu'ya, Doğu uygarlığına, felsefesine, sanatına, dinine ve kültürüne karşı ilgi göstermiştir. Ancak bu ilginin zamanla Doğu-Batı karşıtlığı ve farklılığı üzerine inşa edildiği dikkat çekmektedir (Boztemur, 2002, 135). Bu farklılıklar ve karşıtlıklar çerçevesinde Batı, kendisinin ileri ve gelişmiş olduğunu iddia ederken, Doğu'nun geri kalmış, az gelişmiş ya da evrimleşme sürecini tamamlamamış toplumlar olduğunu ileri sürmektedir (Kahraman, 2002, 158). Bunun temelinde ise Batı'nın Doğu'ya ilişkin ekonomik ve siyasal nedenlerinin olduğu söylenebilir. Bu çerçevede Batı, Doğu üzerindeki politikalarını yürütebilmek için sinema, reklam ve tanıtım filmleri, roman ve seyahatname gibi bazı ürünlerden faydalanmaktadır. Söz konusu ürünlerde, Doğu'ya dair birçok imge üretilmiş ve onlara ilişkin "barbar", "vahşi", "korkunç" gibi kavramlar kullanılmıştır (Alarşlan, 2005, 141). Örneğin Osmanlı dönemini ele alan filmlerde, Türkler bir taraftan "kötü", "zalim", "istilacı", "yenilmesi gereken bir özgürlük düşmanı" şeklinde yansıtılırken, diğer taraftan da batılının Doğu topraklarında yaşadığı "kötü" deneyimler aktarılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'ni konu alan filmlerde ise, Türkiye uluslar arası casusların, uyuşturucu ve silah kaçakçılarının ve hazine avcılarının bulunduğu bir mekan olarak tasarlanmıştır (Adiloğlu, 2005, 209- 210). Reklam filmlerine bakıldığında ise, bunlarda Batı'nın Doğu'ya ilişkin yüzyıllardır oluşturduğu "masalcı" motiflerini görebilmek mümkündür (Bilşel, 2005, 230).

Yazıldıkları dönemin önemli bir enformasyon kaynağı olarak nitelendirilebilecek seyahatnameye gelince ise, onlarda Doğu'nun günlük hayatı, idari ve siyasi yapılanması gibi unsurlar üzerinde durulduğu görülmektedir. Örneğin Lane eserlerinde, Doğu'nun coğrafi özellikleri, bayramları, yasaları, endüstrisi ve Doğu insanının kişisel karakterleri üzerinde durmaktadır (Said, 1995, 227). Doğu'yu inceleyen bir diğer isim Chateaubriand ise Doğu'yu, tamir edilmeyi bekleyen bir tablo olarak değerlendirmekte ve Doğu konusundaki görüşlerini "...Her tarafta uygarlıkları, dinleri ve davranışları öylesine alçak, barbar ve ilgisiz Doğululara ve Araplara rastlanıyordu ki buraları yeniden fethetmek gerekirdi" şeklinde ifade etmektedir (Said, 1995, 239). Lamartine de Doğuluların "olumsuz" özelliklerini vurgulayarak, onları tembel, kaprisli, hırslı ve gelecek duygusundan yoksun insanlar olarak değerlendirmektedir (Said, 1995, 248).

Yukarıda örnekleri verilen bu ürünlerin, oryantalist söylemin unsurlarını taşıdığı görülmektedir. Nitekim oryantalizm düşüncesinin temelinde, bilginin evrensel olduğu iddiasından yola çıkılarak tüm toplumların

kendine özgü bağlamları dışında ve “başkalarının” bilgisinin aynı türden kavramlarla değerlendirilebileceği yaklaşımı yer almaktadır (Boztemur, 2002,135). Buna göre, oryantalist söylemde Batı kimliği bütün Batılı olmayan insanlar ve kültürlerle kıyasla daha üstün kılınmakta; Doğu, Batı tarafından gözlemlenebilir ve incelenebilir bir nesneye dönüştürülmektedir. Bu nesneleştirilmenin ise çoğu zaman insani bir ilgiden kaynaklandığı iddia edilmekle birlikte, yapılan bazı incelemelerde Batı'nın Doğu'ya duyduğu bu ilginin nedeninin sömürgeci bir zihniyet olduğu da gösterilmektedir (Malek, 1963, 44 aktaran Mutman, 2004, 189).

Bu noktada Edward Said (1995), oryantalizmin söz konusu amaçlarına ulaşmada çeşitli araçlardan yararlandığını belirtmektedir. Bu araçlardan biri daha önce de belirtildiği seyahatnamedir. Buna göre çalışmada, Batı'nın seyahatname aracılığıyla hem kendisine hem de Doğu'ya ilişkin yaklaşım biçimini ve oluşturduğu imgeleri belirleyebilmek amacıyla Bertrand Bareilles'in “İstanbul'un Frenk ve Levanten Mahalleleri” adlı eseri incelenecektir. Çalışmanın kuramsal varsayımları şu şekildedir: Seyahatnamede Doğu – Batı karşıtlığı kurgulanarak, inşa edilen Doğu ve Batı imgeleriyle Batının kültürel, siyasal, ekonomik alanlarda Doğu'dan daha gelişmiş olduğu vurgulanmaktadır. Diğer taraftan seyahatnamede, Doğu ve Doğulu insanlar genellikle “barbar”, “cahil”, “tembel”, “pis”, “kaba” olarak yansıtılmaktadır. Buna göre söz konusu kuramsal varsayımlardan yola çıkılarak, bu çalışmada incelenen seyahatnamede,

- “Doğu” ve “Batı” imgelerinin nasıl sunulduğu;
- Doğu'nun siyasal sisteminin nasıl aktarıldığı;
- Doğu'nun ekonomik durumuna ilişkin tespitlerin neler olduğu;
- Doğu'nun eğitim sistemine ilişkin veriler varsa, bunların nasıl aktarıldığı; ve
- Batı'nın nasıl tanımlandığı üzerinde durulacaktır.

2. YÖNTEM

Bu çalışma iki aşamalı olarak tasarlanmıştır. Buna göre, seyahatnamedeki “Doğu” ve “Batı” imgeleri oryantalist bakış açısı bağlamında inceleneceği için, çalışmanın birinci aşamasında Edward Said'in oryantalizm düşüncesi çerçevesinde, oryantalizmin belirlenmiş göstergelerinin neler olduğu tespit edilecektir. Çalışmanın ikinci aşamasında ise seyahatnamede; a) bu göstergelerin varlığı b) var olan göstergelerin nasıl anlamlandırıldığı ve bunların karakterinin “Doğu”, “Türk”, “Batı” imgeliri ile Doğu'nun “siyasal”, “ekonomik” ve “eğitim sistemi” bağlamında nasıl sunulduğu incelenecektir. Buna göre, çalışmanın amacı yönünde Bertrand Bareilles'in “İstanbul'un Frenk ve

Levanten Mahalleleri” adlı seyahatnamesi, araştırma öznesi olarak tespit edilmiştir. Araştırmanın türü niteliksel metin analizine dayanmaktadır. Bu bağlamda söz konusu eserdeki oryantalist unsurların karakterlerini, “Doğu”, “Batı” imgelerini ve Doğu’nun siyasal, toplumsal yapısına ilişkin tespitleri belirleyebilmek için, analiz ve değerlendirme birimi olarak paragraf kullanılacaktır. Paragraf ve paragrafi oluşturan cümleler ise, çalışmanın birinci aşamasında tespit edilen oryantalizmin belirlenmiş göstergeleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

3. ORYANTALİZM VE ORYANTALİZMİN GÖSTERGELERİ

Avrupa’da özellikle 18. yüzyıldan itibaren geliştirilen bir bilim dalı, bir söylem tarzı, bir siyasi ideoloji ya da bir dünya görüşü olarak değerlendirilebilen oryantalizm, özünde “biz –onlar” ya da “Batı-Doğu” karşıtlığına dayanmaktadır (Konty, 2002, 117). Bu noktada “Batı” ve “Doğu” kavramlarının coğrafi anlamlarının dışında kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Hindistan veya Çin coğrafi olarak ABD’nin batısında yer almalarına karşın, “Doğu” ülkeleri olarak kabul edilmektedir (Keyman v.d.,1999,7). Bu duruma paralel olarak “Doğu’ya ya da “Batı’ya ait olan veya ait olduğu varsayılan ülkeler, kendilerine yüklenen bazı niteliklerle anılmakta ve değerlendirilmektedir. Bu nedenle genellikle “Doğu” ülkelere olumsuz, “Batı” ülkelere ise olumlu özellikler atfedildiği görülmektedir.

18. yüzyıla kadar ilgi alanı, kendinden farklı bir öteki yaratmak ve “öteki’nin kültürü”nü öğrenmeye odaklanan (Boztemur, 2002, 135) oryantalizmin hareket noktası olarak 18. yüzyıl ele alındığında, Batı’nın Doğu üzerinde otorite, üstünlük kurma ve sürdürme politikaları şeklinde sürdürüldüğü gözlemlenmektedir. Bu çerçevede oryantalizm, Doğu’yu inceleyen, konu edinen kurumların tamamı, takınılan tutumlar, yapılan benzetmeler, bir nevi öğretisi, yönetim biçimi veya hükümet şeklidir (Said, 1995, 14). Nitekim Said (2006:73), oryantalizmin Doğu’yu sömürge haline getirmeye yönelik bilimsel bir hareket olduğunu, Doğu’nun Avrupa’nın muhatabı değil, sessiz “öteki”si olduğunu belirtmektedir. Buna göre oryantalizm, açık ve gizli iktidar ilişkilerini içeren politik bir süreç olarak da tanımlanabilir.

Oryantalizm düşüncesinin temelinde, insan düşüncesini ve dünyayı “Batı” ve “Doğu” olarak ikiye ayırmak olduğu belirtilmiştir. Nitekim bu eğilim oryantalizmin özünü, teorisini ve pratiğini oluşturmaktadır. Buna göre oryantalizmin temel unsurlarından biri; Avrupa’nın Doğu üzerinde sistematik, gelişen bir bilgiye sahip olma isteği ve bu bilgiye sahip

oluşudur. Hem sömürgecilik faaliyetleri hem de genel çıkarlarla desteklenen bu bilgi, etnoloji, mukayeseli anatomi, filoloji, tarih gibi bilim dalları ile edebiyatçılar, çevirmenler, gezginler tarafından geliştirilmektedir (Said, 1995, 63).

Doğu'nun nesneleştirilmesi, tek tipleştirilmesi oryantalizmin ana düşüncelerinden bir diğeridir. Bu bağlamda bir nevi kendi gerçekliğinden kopartılarak basmakalıplaştırılan “Doğu” imgesi, temsili bir kimliğe büründürülmekte ve bu kimlik nesilden nesile aktarılarak yeniden üretilmektedir. Diğer taraftan oryantalist söylemde, “Doğu”-“Batı” karşıtlığı çerçevesinde, Batı siyasal, ekonomik, kültürel bir birlik olarak dünyaya hakim olan evrensel bir güç şeklinde yansıtılarak, dünya Batı'nın “gerçeği”yle inşa edilmektedir (Keyman v.d., 1999,9-10). Böylece Batı, kendisinden farklı olan toplumları ötekileştirmektedir. Diğer bir deyişle, bu toplumlar Batı'nın sahip olduğu şeylerle kıyaslanarak, Batı'nın ötekisi haline getirilmektedir. Ayrıca Doğu'nun tarihi, varlığı “hegemonize” edilerek, Batı'nın gözüyle yeniden yazılmaktadır. Böylece Batı kendi “ötekisi”ni yaratmakta, “öteki” ile arasındaki farklar üzerinde durmakta ve kendi kimliğini yeniden üretmektedir (Mutman, 1999:44).

Nitekim Said (1995, 28-39), “gerçek” Doğu ile “yansıtılan” ve “kurgulanan” Doğu arasındaki ilişkinin ve/veya paralelliğin çok az olduğunu savunmaktadır. Bunun yanı sıra Said, Doğu hakkındaki metinlerin onu daha çok araç olarak kullanmayı tercih ettiğini, okuyucuyu gerçeklerden uzaklaştırmaya, olayın dışına çekmeye çalıştığını ve sisli bir Doğu resmi çizdiğini belirtmektedir. Buna göre oryantalizmde, Doğu'nun kendi kendisini tanımlamasına yer verilmeksizin, Doğu öğretilmekte, O'nun hakkında araştırmalar yapılmakta, bu sistem içinde Doğu yönetilmekte ve O'na ilişkin çok belirli tespitler yapılmaktadır. Nitekim oryantalizmde Doğu ve Batı yaşantısının her noktası birbirinden farklı olarak anlaşılma ve aktarılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, dünya “Doğu” ve “Batı” olarak kesin çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Bu nedenle Said (1995, 369) bir oryantalistin kendi toplumuna; (a) kendi görüşlerinin damgasını taşıyan (b) Doğu'nun olabileceği ve olması gereken şekli (c) Doğu üzerinde, Doğulu olmayan bir kişinin ileri sürdüğü fikirleri devamlı tartışma konusu yapan (d) zamanın en fazla gerektirdiği şekilde oryantalist bir hitabet türüne bürünerek (e) çağın, kültürel, profesyonel, ulusal, siyasi ve ekonomik bazı çıkarlarına cevap verebilen bilgiler verdiğini belirtmektedir.

Buna göre oryantalist söylemde, Doğu'ya ve Doğu insanına ilişkin birçok imge üretildiği görülmektedir. Örneğin, özellikle 18. yüzyıldan itibaren "Doğu despotizmi" fikrinin yaygınlık kazandığı görülmektedir. Bu bağlamda "despotik iktidar" ve "ılımlı iktidar" karşıtlığında birincisini Doğu, ikincisini ise Batı temsil etmektedir (Hentch, 1196, 147). 19. ve 20. yüzyıllarda da Batı'da, Doğu'ya ilişkin oldukça kötü imgeler üretilmiştir. Öyle ki, "Batı Doğu'yu istediği ölçüde sömürgeleştiremediği için hem O'na hayrandır, hem de onu küçümsemeye devam etmektedir" (Hentch, 1996, 172-173). Dolayısıyla Batı'nın, Doğu'ya ilişkin imgelerinde zaman zaman çelişkiler de bulunmaktadır.

Oryantalizmin yukarıda belirtilen göstergelerine ek olarak bir diğeri, Batı'nın Doğu'yu şekil olarak ele alması, alçaltılmış bir "Doğu" kavramı ile kendi kültürünü belirlemesi ve güçlendirmesidir. Buna göre oryantalist düşüncesinde Doğu ele alınırken, Doğu'nun "kendisine ait fikirlerden kaynaklanan karışık bir düzene sahip olduğu", "despotizmi", "göz alıcı güzelliği", "acımasızlığı", "duyarlılığı" gibi çelişkili kavramlar kullanılmaktadır. Diğer taraftan bir doğulu Doğu'da yaşamakta, ömrünü Doğu "tembelliği", "bağnazlığı", "despotizmi" ve "duygusallığı" içinde geçirmektedir. Bunun yanı sıra, oryantalistin Doğu hakkında üzerinde durduğu konulardan bir diğeri ise, Doğu'nun "kaba mantığı", "gerçeklere karşı ilgisizliği", "geri kalmışlığı"dır (Said, 1995, 15, 149, 281). Nitekim "Batı" ve "Doğu" olarak ikiye ayrılan dünyada Doğu'nun; "uygar olmayan", "gizemli", "egzotik" ve "fantastik" mekanlar olarak kurgulandığı görülmektedir. Öyle ki oryantalist söylemde Batılı için Doğu, özel bir deneyimin mümkün olduğu bir bölge olarak inşa edilmekte ve bu bölge "esrarlı", "tehlikeli" ve "çetin" bir yer şeklinde tasarlanmaktadır (Root, 1999,169). Doğulu insan ise, bir şahsiyet olarak kabul edilmemekte, daha çok çözülmesi gereken bir problem olarak nitelendirilmektedir. Diğer taraftan Doğulu olarak bilinen şeyler, önceden saptanmış değer hükümleri ile anılmaktadır. Nitekim Said (1995, 283) bu durumun en çok Osmanlı İmparatorluğu vatandaşları için geçerli olduğunu vurgulamaktadır.

Doğu'nun kendi içindeki farklılıklarını göz ardı ederek, O'nu bir bütünlük içinde ele alan oryantalist yaklaşımın genellemeleri, Doğu'ya ilişkin özellikleri de birer atasözü gibi gündelik hayatın içine sokmaktadır. Örneğin "Şark kurnazlığı", "Şark geriliği", "Şark zorbalığı" gibi tanımlamalar yaygın bir şekilde Doğu için kullanılmaktadır (Tuna, 2002, 218-219). Doğu'ya ilişkin kullanılan yaygın sıfatlar arasında ise "barbar", "zorba", "miskin", "tembel", "pis" yer almaktadır. Öyle ki Fransa'da 17. yüzyıldan itibaren bu sıfatların sıklıkla kullanıldığı, hatta Montesquie'nun yazılarında Osmanlı sisteminin kuramsal olarak nasıl

Batı'nın sistemlerinden ayrı kaldığının vurgulandığı, bütün bunların da “bilimsel” bir nitelik kazandığı görülmektedir (Mardin, 2002, 114).

Doğu'yu yukarıda sunulan biçimde kategorize eden Batı'nın, kedisine bakışı ve kendisini Doğu'yla karşılaştırmalı olarak sunumu ise şu şekilde değerlendirilebilir: Oryantalizmde, Batı kendisini Doğuluğu karanlıklardan kurtaran bir “kahraman” olarak sunmakta, onu “çağdışı”lıktan kurtarmaya ve onun “yabancılaşma”sını engellemeye çalışmaktadır. Batı'nın bakış açısına göre, Doğulular “kendi kendini yönetme”nin ne olduğunu bilmeyen, bu yüzden de “korunması” gereken insanlardır. Aynı zamanda Doğulu, Batı olmadan kendisini “anlamaya yetenekli değildir”. Bu sebeple Batı, bu noktada ona “yardımcı” olmaya çalışmaktadır. Batı bu işlevinin yanı sıra, kendisini Doğu'daki olayların bir seyircisi, yargıcı, jürisi olarak da sunmaktadır. Nitekim Batı'nın, Doğu üzerindeki politikalarını yürütmede ve meşrulaştırmada kullandığı yöntemlerden biri de, kendisinin “barış gücü” olma niteliğini vurgulamasıdır. Nitekim Batı düşüncesinde, O'nun olmadığı her yer “sessiz” ve “tehlikelerle” doludur (Said, 1995, 88, 158, 310, 365).

Daha önce de belirtildiği gibi, oryantalist söylem hem kendine hem de Doğu'ya ilişkin bilgisini, bakışını ve tutumunu belirlerken bazı araçlardan yararlanmıştır. Günümüzdeki anlamıyla iletişim araçlarının yaygınlaşmadığı ya da yeni yaygınlaşmaya başladığı dönemlerde, söz konusu araçların başında seyahatname gibi anlatı türleri gelmiştir. Öyle ki 17. yüzyılda Batı'da, yabancı ülkeleri tanımak bir devlet meselesi haline gelmiştir. Söz konusu mesele o kadar önemlidir ki, bu ülkelere giden gözlemciler devlet tarafından finanse edilmiştir (Hentch, 1996, 117). Gözlemcilerin izlenimleri bazen resmi raporlar şeklinde, bazen de seyahatname olarak sunulmuştur. Oryantalist bakış açısıyla yazılan seyahatnamede ise, anlatıların “objektifliğini” vurgulamak amacıyla gezginin her zaman bir gözlemci ve Batılı olduğuna dikkat çekilmektedir. Nitekim gezgin daima olayların dışındadır ve her zaman Doğu'nun “garip” zevkleriyle karşılaşmaya hazırdır. Gezginin gözünde Doğu “garipliklerin” yaşandığı bir bölgedir. Buna göre Doğulu kelimesinin barındırdığı anlamlar “ilkellik”, “karakter eksikliği” ve “özel manevi gerilik” olarak sunulmaktadır (Said, 1995, 172). Ayrıca Doğu hakkında yazılan kitapların/seyahatnamelerin her biri bölgeyi tasvir etmeye yöneliktir. Ancak önemli olan şudur ki, bölümlerinin pek çok kısmı Doğu hakkında genel yorumlarla doludur. Bu metinlerde, Doğu yeniden gözden geçirilmekte ve yaşanan çağa uygun yönleri ile canlandırılmaktadır. Dolayısıyla Doğu hakkında yapılan değerlendirmelerin tamamı, bu ülkeleri yorumlama ve yeniden inşa etme işlemleridir. Dolayısıyla, Said (1995, 314)'e göre bu ürünlerde Doğu hakkında genellemeler yapılmakta,

“Doğudan olan ‘bir’ şey, Doğudan olan ‘her’ şey imişçesine” aktarılmaktadır.

Tüm bu anlatılanlardan yola çıkılarak oryantalezmin göstergeleri şu şekilde maddeleştirilebilir:

Oryantalizmde,

- 1) “Doğu” – “Batı” karşıtlığı çerçevesinde, Doğu ötekileştirilir ve ikisi arasındaki farklar üzerinde durulur.
- 2) Doğu sömürgeleştirilmek istenir.
- 3) Doğu hakkında bilgi sahibi olmak istenir.
- 4) Doğu tek tipleştirilerek, bütüncül bir Doğu tanımı yapılır.
- 5) Doğu’nun siyasi, ekonomik, sosyal alanları hakkında bilgi verilir.
- 6) Doğu “geri kalmış”, “ilkel”, “despot”, “esrarlı”, “çetin”, “tehlikeli”, “kontrol altında tutulması gereken” bir yer olarak tasarlanır.
- 7) Doğulu “zorba”, “kurnaz”, “tembel”, “pis”, “acımasız”, “kendi kendini yönetmeyi bilmeyen” insanlar olarak tanımlanır.
- 8) Batı evrensel bir güç olarak yansıtılır ve onun gerçeğine göre dünya inşa edilir.
- 9) Batı, Doğu’yu alçaltarak, küçümseyerek kendi kültürünü belirler ve güçlendirir.
- 10) Batı, “uygar” ve “ileri”dir.
- 11) Batı, Doğu’yu kurtaran bir “kahraman”dır.
- 12) Batı “barış”, “adalet”, “düzen” gibi olguları temsil eder.

4. “İSTANBUL’UN FRENK VE LEVANTEN MAHALLELERİ”NDE “DOĞU” VE “BATI” İMGELERİ

Çalışmanın bu kısmında Bertrand Bareilles’in “İstanbul’un Frenk ve Levanten Mahalleleri” adlı eseri çerçevesinde oryantalist bir gözün Osmanlı İmparatorluğu’nu nasıl yansıttığı ve Doğu, Türk ve Batı imgelerinin nasıl kurgulandığı incelenecektir. Bu noktada göz önünde bulundurulması gereken unsur; oryantalist söylemde Doğu’nun bütüncül bir yaklaşımla ele alınması ve Doğu toplumlarının kendilerine has özellikleri göz ardı edilerek, onlara ilişkin genel bir değerlendirme yapılmasıdır. Bu yaklaşım biçimi, çalışmada ele alınan eserde de hakim olduğundan, “Doğu”ya ilişkin imgeler ve onlara yönelik yapılan tespitler Osmanlı üzerinden ele alınmaktadır. Söz konusu esere ilişkin çözümlemeye geçmeden önce Bertrand Bareilles’e ve eserine ilişkin bir

ön bilgi vermenin, çalışmanın ilerleyen bölümlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Fransız bir öğretmen olan Bertrand Bareilles 1880'lerde İstanbul'a gelmiştir. Kısa bir süre sonra saraya girmiş ve Sultan Abdülhamid'in büyük oğluna ders vermeye başlamıştır. Aynı zamanda askeri okullarda da ders veren Bareilles, birçok Osmanlı ileri geleninin çocuğuna da öğretmenlik yapmıştır. Çok çeşitli çevrelerle dostluklar kuran Bareilles'in yaptığı yayınlardan, o dönemde erişilmesi zor kimi arşiv belgelerine ulaşabildiği de anlaşılmaktadır. Bareilles'in söz konusu eserinde; 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başındaki gelişmeleri Fransa'nın dış politikası ve Osmanlı'daki siyasal, toplumsal ilişkiler bağlamında değerlendirdiği satır aralarındaki ifadelerinden anlaşılmaktadır.

4.1. “Doğu” ve “Doğulu” İmgeleri

Oryantalist söylemde, Doğu'nun genellikle olumsuz yönleriyle ele alındığı, O'na ilişkin aşağılayıcı ve küçümseyici bir yaklaşım bulunduğu daha önce belirtilmişti. Nitekim eserde de bu yaklaşımın etkileri net bir şekilde görülmektedir. Öyle ki, eserde Doğu'ya ve Türklere ilişkin üretilen imgeler, Batı'nın Doğu hakkında yüzlerce yıldır oluşturduğu nitelendirmelerle örtüşmektedir. Aşağıda söz konusu imgelerin temsili ve yeniden nasıl üretildiği belirlenmeye çalışılmıştır.

“Farklı”

Hatırlanacağı üzere, oryantalist söylemde Doğulu insan Batılı nezdinde ötekileştirilmekte, Doğulu ve Batılı kesin çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. Çalışmada incelenen eserde de, söz konusu yaklaşımın yansımaları görülmektedir. Örneğin Doğulu insan, eserde şu şekilde değerlendirilmektedir: “...Doğulu, kendisiyle duygu ve düşünce alanında henüz ilişki kurulamayacak kadar uzak ve özel biridir...” (Bareilles, 2003:10). Görüldüğü gibi bu ifadeyle oryantalizmin söylemlerine paralel olarak, bir taraftan Doğu- Batı karşıtlığı yeniden üretilmekte, diğer taraftan da Doğulu insanın Batılıdan “farklılığına” dikkat çekilmektedir.

Oryantalist söylemin Doğu ve Batı'nın “farklılığı” noktasındaki vurguları ve Doğu'ya ilişkin olumsuz yaklaşımı, söz konusu eserde “giysi” konusunda yapılan oldukça abartılı bir ifadeyle de şu şekilde ortaya konulmaktadır: “.. o sıralarda Frenk giysileri sokak köpeklerinin insanın üzerine saldırmasına yol açıyordu; öyle ki Türk kentini ziyaret eden gezginler, kendilerini ülke modasına göre giyinmek zorunda hissediyorlardı...” (Bareilles, 2003, 75).

Eserde, Doğu – Batı “farklılığı”nın, yasalar yoluyla verilen örneklerle de pekiştirildiği görülmektedir:

“Nikah memurları, Fransız kanunlarıyla Doğu kanunlarının, daha pek çok konuda olduğu gibi, evlilik konusunda da özce farklı ilkelere dayandığını henüz bilmemektedir. Yurttaşlarımızı Osmanlılar ile yapacakları evlilikler konusunda uyarıcı bir duyuruyu belediye salonlarımıza asmanın yararsız olmayacağını hep düşünmüşümdür” (Bareilles, 2003, 179).

“Gerikalmış”

Oryantalizmin en belirgin göstergelerinden bir diğeri, Doğu’nun “gerikalmışlığı”nın vurgulanmasıdır. Oryantalizmin söz konusu göstergesinin, çalışmada incelenen eserde de yer aldığı belirlenmiştir. Örneğin Osmanlı’nın mimari yapısından bahsedilen bir bölümde, ahşap evlerin inşaat süreci aktarılmakta ve ardından Osmanlı’nın “geri kalmışlığı”na, bu noktada şu şekilde dikkat çekilmektedir:

“Normal bir ahşap ev inşaatı hiçbir özel incelemeyi gerektirmez ve işi alan kalfa da kağıt üzerine hiçbir plan çizmez. İğreti temeller üzerinde birkaç direk sanki rastlantısal olarak yükselir ve onları iki giriş birleştirir. Daha sonra iç bölümlere de direkler dikilir. Bunların üstüne hafif bir çatı iskelet konur ve hemen kiremitlerle kaplanır. Bu iş bitince, üstüne bayrak dikilmiş defne dallarından bir taç, zorluğun aşıldığını gösterir...diğer tüm alanlarda olduğu gibi mimari alanda da, Türkiye’nin eski haline göre acınacak ölçüde gerilemiştir. Bu memlekette bugünün hep dünü arar ” (Bareilles, 2003, 167-168).

Görüldüğü gibi bu evlerin yapım süreci, oryantalizmin Doğu’yu küçümseme yaklaşımına paralel biçimde aktarılarak, Doğu insanının “iş bilmezliği”ne ve bir işi “gerektiği gibi yapmadığı”na da dikkat çekilerek, her şeyin gün geçtikçe kötüye gittiği net bir şekilde belirtilmektedir (bkz. Bareilles, 2003: 168).

“Barbar” ve “İlkel”

Hatırlanacağı üzere, oryantalizmin göstergelerinden bir diğeri, Doğu’ya ve Doğu insanına ilişkin “barbar” ve “ilkel” gibi olumsuz nitelendirmeler yapılmasıdır. Söz konusu eserin birçok yerinde bu nitelendirmelerin yer aldığı görülmektedir. Örneğin Ermeni kadınlardan bahsedilen satırlarda, “Hıristiyanlık” dinine olumlu göndermeler yapılarak, Doğu’nun

“barbarlığı”na yapılan vurgu şu şekilde dikkat çekmektedir: “..Kadın aile içinde çok sevgi ve saygı görürdü. Manevi açıdan erkekle eşitti ve Doğu'nun Hıristiyan halkları bu temel noktada barbar komşularından hep ayrılmışlardır...” (Bareilles,2003).

Doğu'nun “ilkelliği”, “farklılığı” ve “geri kalmışlığı” hakkında yapılan bir diğer yorum, Osmanlı'da yaşayan Avrupalı'lardan bahsedilen satırlarda yer almaktadır. Burada Avrupalı'nın, kapitülasyonlardan dolayı bazı avantajlara sahip olduğu belirtildikten sonra, şu ifadeler dikkat çekmektedir:

“...Bu avantajlara, henüz ilkel düzeydeki bir ortamın uyandırdığı özgürlük izlenimi ve bu ortamın Avrupa kentlerinin hem sert hem disiplinli, çalkantılı yaşam tarzından çok, farklı oluşu da eklenmektedir. Her şeyin yapılmayı beklediği, çok az sayıda yetkili ve yeterli kişinin bulunduğu, geçim sıkıntısı içindeki insanların rüşvete açık olduğu çok geniş bir ülkenin bu geri kalmışlığı, bir sürü umuda da kapı açıyordu...” (Bareilles, 2003, 40).

Bu satırlarda ayrıca, Doğu'ya ilişkin oluşturulan “geri kalmışlık”, “yoksulluk”, “rüşvetçilik” imgeleri ve O'nun “nitelikli” kişilerce yönetilmediği iddiaları göze çarpmaktadır.

“Esrarlı”, “Çetin” ve “Tehlikeli”

Oryantalizmde Doğu ve/veya Doğulu insana ilişkin yapılan nitelendirmelerden bir diğeri, onların “esrarlı”, “çetin”ve “tehlikeli” olmasıdır. Nitekim söz konusu eserde, Doğu insanının “tehlikeli” olduğuna ilişkin yapılan vurgu, Osmanlı'daki konsolosların görevi açıklanırken göze çarpmaktadır. Bu noktada kullanılan ifadeler şu şekildedir: “ Konsoloslara adli yetkilerin yanı sıra, meşru varislere aktarmak üzere mirasları toparlamak, Müslüman korsanların eline düşen Fransız esirleri bulmak gibi görevler de verilmişti” (Bareilles, 2003, 94). Burada “müslüman korsan” ifadesi dikkat çekmekte, bu ifadeyle de, Doğuluların “zorba”, “kanunsuz” ve bir yerde “gaspçı” insanlar olduğu ima edilmektedir.

“Tehlikeli” ve “güven vermeyen” Doğu ülkesi imajının vurgulandığı bir diğer ifade, reayadan, bahsedilen bölümde yer almaktadır. Burada Yahudilerin ve Ermenilerin günlük rutin davranışlarının anlatıldıktan sonra, şu ifadeler kullanılmaktadır: “ ...Akşam herkes elinde satın aldığı bir şeylerle evine döner ve içeri kapanır. Lambalar yakılır ve siyah gecenin içinde beyaz basma perdeli pencereler birbiri ardınca

aydınlanır. Işıkların bütün gece açık kalması garip gözüktüğü de, bu zavallı insanları hiç rahat bırakmayan endişe duygusuyla açıklanabilir” (Bareilles, 2003, 135). Görüldüğü gibi burada, reayanın gündelik hayat pratiklerinden hareketle, Osmanlı İmparatorluğu’nun vatandaşlarına, özellikle reayaya “güven vermeyen”, onları “korumayan” ve “tehlikeli” yapısına vurgu yapılmaktadır. Nitekim bu vurgu da, oryantalist söylemin Doğu’nun “tehlikeli” olduğuna ilişkin yaptığı değerlendirmeleriyle paralellik taşımaktadır.

“Kırlı ve “Pis”

Oryantalizmin Doğu ve Doğu insanına ilişkin yaptığı nitelendirmelerden bir diğeri, “kırlı” ve “pis”tir. Nitekim Batılı öznelerin zihinlerinde inşa edilen “pis” ve “kırlı” Doğu/Doğulu imgesi söz konusu eserde, İstanbul’un çevre kirliliğine ilişkin yapılan göndermelerle şu şekilde pekiştirilmektedir:

“Kış aylarında yerini çamura bırakan toz, kentin başındaki en büyük belalardan biridir. Bir Türk atasözüne gere, İstanbul’da bir saatlik yağmur sekiz günlük çamur demektir; çamur kuruyunca toza dönüşür ve sabah akşam atların, arabaların kaldırdıkları toz bulutları hem makyajları hem de ağaç yapraklarını soldurur. Yazın her şey tozlu yolların rengine bürünür. Yürürken toz solursunuz; bir lokma ekmek ya da bir kalem pırzola yerken dişlerinizin arasında toz tanelerinin çatırdadığını duyarsınız. Hele oyuna rüzgâr da katılırsa, kent sarımtırak bir girdap içinde gözden yiter. O zaman herkes evine kapanır, kapılarını, pencerelerini örter. Ama sonbahar gelince, hem toz, hem de özellikle banliyöde görülen sivrisinek yaraları sona erer” (Bareilles, 2003, 29).

“Pis”, “kırlı” ve “geri kalmış”, doğulu ülke imgesine dikkat çekilen bir diğeri ifade ise şöyledir: “...neye yaklaşsanız vahşet çağına geri dönmüş ülkelere özgü o ekşi, sert koku burnumuza çarpar.” (Bareilles, 2003: 122). Görüldüğü gibi söz konusu satırlarda; “vahşet çağı” nitelendirmesiyle, Osmanlı’nın hem “yabani”, “eskimiş”, “ıssız” olduğu ve “korku”, “ürküntü” verdiği; hem de “o ekşi, sert koku” ifadesiyle, O’nun her haliyle “pis” ve “kırlı” olduğuna dikkat çekilmektedir. Osmanlı’nın dolayısıyla Doğu’nun “barbar”lığına, “tehlikeli”liğine, “kırlı”lığına ve “geri kalmışlığı”na yapılan bir diğeri vurgu, Pera’dan bahsedilen bölümde yer almaktadır. Bu satırlar ise şu şekildedir:

“Pera, istediği kadar tepesine pembe ya da uçuk mavi renklere boyanmış yüksek evler sıralasın, tepenin ana eksenini bir tek düz sokak oluşturur. Sağa ve sola doğru birkaç yan yol açılrsa da, bu yollar hemen merdivenlere dönüşür. Son zamanlarda, bu yan sokaklarda sadece hamalların ya da bekçilerin akılda tutabildiği barbar isimlerin yazıldığı mavi tabelalar belirdi. Gündüzleri bile gerekmedikçe girilmeyen bu sokaklar, geceleri iyice ürkütücü bir hal alır! Çok uzun sırlanmış gaz lambaları, kötü kokan, kuşkulu köşeleri iyice karartır. Buna karşılık, Büyük Sokak denen Pera Sokağı, yerel hayranlık sınırlarını aşan bir üne sahiptir. Oldukça geniş ve iyi aydınlatılmış bu sokağın iki yanında, eski Galata'nın hanlarını andıran, alçak ve kubbeli antik fundacci'lerin yerini almış çift sıra apartman dizisi buraya ayrı bir güzellik katar. Büyük Sokak'ta bir kaldırım bile vardır; gerçi bu kaldırım Galatasaray Lisesi'nin parmaklığı önünde sona erer; ama yine de semt sakinlerine çok büyük bir hizmet sunar” (Bareilles, 2003: 34).

Bu ifadelerde yukarıda da belirtildiği gibi, oryantalizmin Doğu'ya ilişkin ürettiği birçok imge dikkat çekmektedir. Şöyle ki, “barbar isimlerin yazıldığı mavi tabelalar” ifadesiyle, O'nun “barbar”lığı; “Gündüzleri bile gerekmedikçe girilmeyen bu sokaklar geceleri iyice ürkütücü bir hal alır” sözleriyle, O'nun “tehlikeli” olduğu; “kötü kötü kokan” nitelendirmesiyle, O'nun “pis” olduğu; “Büyük Sokak'ta bir kaldırım bile vardır” ifadesiyle, alaycı bir şekilde belediye hizmetlerinin eksikliği, dolayısıyla da O'nun “geri kalmışlığı”nın vurgulandığı görülmektedir. Bunların yanı sıra bu paragrafta oryantalizmin çelişkili yaklaşımı da fark edilmektedir. Şöyle ki, bu ifadelerde, Osmanlı'nın söz konusu “olumsuz” özelliklerinin yanı sıra; buranın güzelliği de aktarılmaktadır. Oryantalizmin bu çelişkisinin bir sonraki sayfada da devam ettiği görülmektedir.

“Tembel”

Oryantalizmin Doğululara yönelik yaptığı nitelendirmelerden biri de “tembellik”tir. Bu bağlamda söz konusu eserde, Galata'nın geçmişinden bahsedilen bölümde Türkler üzerinden Doğu insanının “rehavet”ine vurgu yapılmaktadır. Burada dikkati çeken bir diğer unsur ise, Doğuluların “aylak” insanlar olarak nitelendirilmesidir. Eserde, söz konusu nitelendirilmeler şu sözlerle ifade edilmektedir: “... Çarşıya sadece alışveriş için gelinmez. Çarşı aynı zamanda yapacak işi olmayanların buluşma yeridir ve bu aylak takımının İstanbul'da ne kadar kalabalık olduğunu sadece Allah bilir! Hem orada buldukları rahatlık, hem de merak nedeniyle Yenicami'ye gelirler...” (2003:159-160).

Görüldüğü gibi burada, Doğuluların oldukça boş zamanının ve işi gücü olmayan insanlar olduğu ima edilerek, oryantalizmin bu çerçevedeki tespitleri yeniden üretilmektedir.

Türklerin “tembelliği”ne dair bir diğer gönderme, alaycı bir üslupla şu şekilde yapılmaktadır: “Fatih ırkın ilk temsilcileri günün ilerleyen saatlerinde ortaya çıkmaya başlar. Yüksek memurlar ancak öğle saatlerinde ortaya çıkmaya başlar. Odalarda törenle selamlandıktan sonra, saygın ve temkinli bir sessizlik içinde bürolarına kapanırlar..” (Bareilles, 2003, 183). Söz konusu ifadelerde, oryantalist söylemin Doğulu insanın “tembelliği”ne ilişkin yaptığı vurgunun yanı sıra, Doğu’yu sürekli küçümseyen bir yaklaşımla ele alma tarzı da fark edilmektedir. Nitekim eserin birçok bölümünde, oryantalizmin Doğu’ya ve Doğu insanına yönelttiği bu yaptığı olumsuz nitelendirmelerin sıkça vurgulandığı görülmektedir.

“Şark Kurnazlığı”

Oryantalist söylemin Doğu’ya ve Türklere ilişkin, yaygın olarak kullandığı nitelendirmelerden bir diğeri de “Şark kurnazlığı”dır. Nitekim söz konusu eserde, Doğuluların “hoş sohbet”, “samimi” ve “iyi niyetli” olmaları gibi bazı olumlu özelliklerine değinildikten sonra –ki böylece oryantalizmin, Doğu hakkındaki çelişkili söylemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır-, onların “iyi niyetli” görünümünün ardında ne kadar “dalkavuk” ve “kurnaz” oldukları vurgulanmaktadır. Söz konusu vurguyu içeren satırlar şu şekildedir: “...Bu iyi niyetin genellikle yüzeysel olduğunu biliyorum, bu insanlar hem kendilerini gizler hem yakın davranırlar, hem açık yüreklidirler, hem de dalkavukça kurnazlık uzmanıdırlar..” (Bareilles, 2003: 139).

“Bencillik” ve “Kamu Çıkarı”

Eserde, Doğululara ilişkin yapılan olumsuz nitelendirmeler, onların gündelik hayatına ilişkin yapılan değerlendirmelerle de vurgulanmaktadır. Örneğin söz konusu eserde, Osmanlıların en geçerli özdeyişinin “Her koyun kendi bacağından asılır” olduğu belirtilerek; onların “bencil” ve “kişisel çıkarları”nı ön planda tutan insanlar olduğu ima edilmektedir. Bunun ardından ise, söz konusu eserde oryantalizmin Doğu – Batı farklılığını vurgulayan söylemi bir kez daha inşa edilmekte ve bu farklılık şu şekilde değerlendirilmektedir:

“...Bu özdeyişi –her koyun kendi bacağından asılır- bizim burjuvazimizin, ‘herkes kendi evine’ deyişiyle karıştırmamak gerekir.

Fransa'da yönetmeliklere uyulur, ama bu yönetmeliklerin ardında komşulara karşı barikatlar kurulur. Doğu'da ise tatmin olmuş bencillik, genellikle cömertlik ve konukseverlikle yumuşatılır, ama buna karşılık kimse kamu çıkarını dikkate almaz...” (Bareilles, 2003, 119).

Görüldüğü gibi bu satırlarda, bir taraftan Doğu’lu insanların “bencil” ve “kamu çıkarı”nı gözetmediği vurgulanırken, diğer taraftan Batılı insanın kamu çıkarını dikkate aldığı açıkça ifade edilmektedir.

“Taklit” ve “Beceriksizlik”

Oryantalizmin bir diğer görünümü; Batı’nın Doğu’yu alçaltarak, küçümseyerek kendi kültürünü belirlemesi ve güçlendirmesidir. Örneğin bu yaklaşım biçimi, söz konusu eserde “... bizden birçok alışkanlığı alan Doğulular iskemleye bir türlü alışmamıştır...” ifadeleriyle ortaya konulmaktadır (Bareilles,2003, 160). Bu satırlarda dikkati çeken bir diğer nokta ise, Doğu’nun kendisine, Batı’yı model alıyor olması ve böylece Batı’nın, Doğu’dan “ileri” olduğunun ima edilmesidir.

4.2. Doğu’da Siyasal Sistemin Sunumu

Doğu’nun birçok yönüne ilişkin değerlendirmeler ve yorumlar yapan oryantalist söylem, O’nun siyasal yapısını ve yöneticilerini de çalışmalarına konu edinmiştir. Bu bağlamda, Batı’nın Doğu’nun siyasal sistemine dair ortaya koyduğu, en belirleyici tanımlardan biri “doğu despotizmi”dir. Öyle ki, çalışmada incelenen eserde de Osmanlı İmparatorluğu’nun dolayısıyla da Doğu’nun “despot”, yönettiği halkı “ezen”, özellikle Hristiyan halka “hak ettikleri” hayatı sunamayan bir yönetim biçimine sahip olduğu yönünde bazı iddialar bulunmaktadır (Bareilles, 2003, 10).

Söz konusu eserde, Osmanlı’daki devlet görevlerinin “niteliksiz” ve “sıradan” kişiler olduğu; burada “kişisel özelliklere göre mevki edinildiği”, Osmanlı’nın siyasal sisteminin “ciddiyetsiz”, “eşitliksiz” ve “rüşvet”e dayandığı da çeşitli şekillerde ifade edilmektedir. Nitekim bu değerlendirmelerin bir arada yer aldığı bir bölümde, Doğu’nun siyasal sistemi, Osmanlı’ya ilişkin yapılan tespitler üzerinden küçümseyici ifadelerle şu şekilde aktarılmaktadır:

“...Türklerde yüksek makamlar kişisel özellik taşıyor ve çoğunlukla istikrarsızdır. İstanbul’daki ‘Eksalanslar’a ulaşmak bizdeki bir büro şefine ulaşmaktan daha kolaydır; bölgemdeki polis komiserinin yanına çıkabilmek bana Babıali’deki bir nazırı ziyaret etmekten daha

pahalıya patlamıştı. Orada en önemsiz, en sıradan insan bile her an bir şahsiyet haline gelebilir. İzin almadan paşanın salonuna kadar girebilir, ya da büyük bir alçakgönüllülük göstererek paşayı kapısının eşiğinde bekler ve isteğini sunar. Bir dilekçe iletmek istediği zaman padişahın yoluna çıkar. Vezir ve köylü, Müslüman oldukları için aynı sedire oturur; Türk, bir fatih olarak, başka ırktan dindaşlarından üstün olduğuna inanır. Ama eşitliklilik sadece dinden kaynaklandığında, daha çok siyasi bir nitelik alır ve herkese eşit olarak uygulanan konukseverlik yasalarına bir kısıtlama getirmez ...” (Bareilles, 2003, 41).

Osmanlı'nın yönetim birimlerine ilişkin yapılan bir diğer yorumda ise, Osmanlı padişahlarının ve devlet görevlilerinin dolaşımdaki parayı, kamu adına gerekli yerlere harcamadığı ve bunu zimmeterine geçirdikleri iddiaları ortaya konulmaktadır. (Bareilles, 2003, 181).

Bunlara ek olarak oryantalist bir gözün Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi sistemine ilişkin yaptığı olumsuz belirlemeler, II. Mahmut ve Abdülhamid dönemlerinden verilen örneklerle de pekiştirilmektedir. Örneğin Abdülhamid Dönemi'ndeki askeri birliklerin genel yapısından bahsedilen bölümde; askerlerin davranışlarından hareketle “tehlikeli”, “güvensiz” Doğu ve “eşkıya” Doğulu imgelerinin şu şekilde vurgulandığı görülmektedir: “... Askerler tramvayda para vermeden yolculuk ederler, çarşıda hoşlarına giden her şeyi ceplerine atarlar. Özellikle efendileri tarafından çok şımartılan Arnavutlar, cinayet işleyip silahlı soygun yapacak rahat hissederler kendilerini...” (Bareilles, 2003 : 132).

Eserde, 2. Abdülhamid'e ilişkin yapılan bir diğer olumsuz değerlendirme de, imparatorluktaki veba salgınından hareketle yapılmaktadır. Bu değerlendirme şu şekildedir: “*Veba son kez, eğer yanlım yoksa 1893'te görülmüş, ama bir kehanetten ürkererek kendini tehlikede hisseden Abdülhamid öyle enerjik koruyucu önlemler almış ki, hastalık Kasımpaşa ve Hasköy'de birkaç can almaktan öteye gidememiş, Padişahın korkusu bir kez olsun kamu yararına çalışmış*” (Bareilles, 2003: 28). Bu satırlarda oryantalizmin Doğu'yu ve yöneticilerini küçümseyen, onları niteliksiz kişiler olarak değerlendirme eğilimi fark edilmektedir. Şöyle ki burada, 2. Abdülhamid, “bencil”, metafizik olaylara inanan, “korkak” ve kendi çıkarı söz konusu olmadığı sürece, kamu yararını gözetmeyen bir padişah olarak işaretlenmiştir.

Eserde, Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan yeniliklere de değinilmekte, bunlara ilişkin de olumsuz yaklaşım dikkat çekmektedir. Örneğin Osmanlı'nın, Batı normlarını yakalayabilmek amacıyla hazırladığı ve

uygulamaya koyduğu Tanzimat Fermanı ağır bir dille eleştirilmektedir. Bu çerçevede söz konusu eleştirilerin de, oryantalizmin Doğu'yu ilişkin yaptığı olumsuz yorumlarıyla örtüştüğü görülmektedir. Şöyle ki eserde, Tanzimat Fermanı “aldatıcı” olarak nitelendirilmekte (Bareilles, 2003 : 104) ve Osmanlı'da yapılan reformların fayda vermeyeceği, “düzen” ve “adalet” kavramlarına yapılan vurgularla şu şekilde ifade edilmektedir : “...Türkiye ne kadar reform yaşarsa yaşasın, orada düzen ve tarafsız adalet kavramlarının kolay kolay kabullenemeyecek özel bir mantık egemendir” (Bareilles, 2003:139). Bu ifadelerde de oryantalist söylemin Doğu'yu küçümseme ve Doğu'yu ötekileştirme yaklaşımları bir kez daha görülmektedir.

Osmanlı'da yapılan reformların küçümsendiği ve sağlam temellere dayanmadığı yönündeki iddiaların yer aldığı örneklerden biri ise şu şekildedir:

“...Frenk giysisi Türkiye'ye bir padişah tarafından sokuldu. İnanılmaz gibi gözükse de bu gerçektir. Neden mi? Aslında çok çocuksu bir neden söz konusudur: Yeniçerilerin anısını olabildiğince radikal biçimde yok etmek isteyen Sultan Mahmud, memurlarının Avrupalı kıyafetleri giymelerini zorunlu kılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun fizyonomisini değiştiren tüm reformlar, bu düşüncenin ürünüdür” (Bareilles, 2003: 76).

Kısacası söz konusu eserde, Osmanlı'nın yönetim biçimi, yöneticileri ve askeri kadrosuna ilişkin oluşturulan imgeler, yukarıdaki örneklerden de görüldüğü gibi “despot”, “güvensiz”, “tehlikeli”, “rüşvete dayalı”, “niteliksiz yöneticiler” tarafından idare edilen bir sistem şeklindedir. Dolayısıyla Osmanlı'ya yakıştırılan bu özelliklerin, her haliyle oryantalist söylemin birçok göstergesini taşıdığını söyleyebilmek mümkündür.

4.3. Doğu'da Ekonomik Yapının ve Durumun Sunumu

Çalışma kapsamında incelenen eserde, Osmanlı'nın ekonomik durumu ve yapısına ilişkin de değerlendirmeler bulunmaktadır. Buna göre ekonomik yapının anlatıldığı bölümün başında Osmanlı'ya dair anahtar kavramlar olarak “kökleşmiş sefalet”, “keyif rejimi”, “serap ülkesi” gibi tanımlamalar kullanılmakta (Bareilles, 2003:188), bunların da oryantalist söylemin Doğu'ya dair oluşturduğu olumsuz nitelendirmelerle örtüştüğü görülmektedir.

Eserin söz konusu bölümünde, Osmanlı'nın eski gücünün kalmadığına, yoksullaştığına, “sefaleti”ne, oryantalizmin Doğu'yu çoğunlukla

aşağılayan ve küçümseyen yaklaşımıyla dikkat çekilmektedir. Nitekim söz konusu yaklaşımın hakim olduğu ifadelerden bir kısmı şu şekildedir:

“...Osmanlı'nın gücü blöften başka bir şey değildir ve insanların onların çok zengin olduğunu sanmasından başka bir sermayesi bulunmayan, ama kasalarının sırrı ortaya çıkınca iflas eden düzenbazları anımsatır. Ama sefalet nedeniyle ülkenin bir ucundan ötekine egemen olan o anlatılmaz huzursuzluk, bu istatistiklerin neler gizlediğini açıkça gösteriyordu zaten...” (Bareilles, 2003:188).

Bu ifadelerde görüldüğü gibi, Osmanlı'nın zenginliğinin söylenti olduğu “iflas eden düzenbaz” ifadesiyle vurgulanmakta, yaşanan “yoksulluk” ve “sefalet”in halkta huzursuzluk yarattığı iddiaları net bir şekilde ifade edilmektedir.

Osmanlı'nın “yoksulluğu”nun altının çizildiği bir diğer satır ise şöyledir: *“Marmara sislere gömüldüğünde, panorama renklerini yitirir ve yoksulluk daha çarpıcı bir hal alır”* (Bareilles, 2003: 29). Osmanlı'da yaşanan yoksulluğun giderilmesinin yolu ise şu şekilde gösterilmektedir: *“.. hükümet vergileri, keyfi düzenlemelerle hem devleti hem de mükellefi soyan ayrıcalıklı mültezimler zümresine taahhüt etmekten vazgeçse, bu yoksulluk, huzursuzluk azalırdı.”*(Bareilles, 2003: 29). Buna ek olarak vergilerin halktan eşit bir şekilde alınmadığı, nüfuzlu kesimin vergi işlemlerinde ayrıcalıklı olduğu; *“Köylü herkesin yerine vergi veriyordu. Kentli ise emlak vergisini arasıra ödüyor, ev vergileri asla tam olarak toplanamıyor ve vergiyi hesaplama ölçütlerinde mülk sahibinin önemi, nüfuzu belirleyici oluyordu”* sözüyle belirtilmektedir (Bareilles, 2003: 189). Böylece bir taraftan Osmanlı ekonomik sistemi eleştirilirken, diğer taraftan “adaletsiz”, “ayrıcalıklı” ve “keyfi” uygulamalarda bulunan “Doğu yönetimi” imgelerine vurguda bulunmaktadır.

Eserde, Osmanlı'nın “yoksulluğu” konusunda yapılan bir diğer yorum, Osmanlı'da her şeyin “tükenmekte” ve “eksik” olduğu yönündedir. Nitekim eserde bu konuda yapılan bir değerlendirme şu şekildedir (Bareilles, 2003, 192): *“..İstanbul'da ulaşım yokluğu nedeniyle, dış ülkelerden gıda maddeleriyle yaşam sürmekteydi. Ayrıca tarım işletmeleri kurulmasından güvenlik yokluğu nedeniyle de vazgeçilmişti. Bununla beraber onlara yardım etmek isteyen yabancılardan yaşamını da Türkler katlanılmaz bir hale getirmek için ellerinden geleni yapmaktaydı...”* Bu satırlarda, Osmanlı'nın “yoksulluğu”na yapılan vurgunun yanı sıra, birkaç unsur daha dikkat çekmekte ve bunların da oryantizmin söylemleriyle örtüştüğü görülmektedir. Bunlardan birincisi

“güvensiz”, “tehlikeli” Doğu imgesinin altının çizilmesidir. İkincisi, Batı’nın Doğu’nun “iyiliğini istemesi”, O’na “yardım etmek istemesi”nin vurgulanmasıdır. Üçüncüsü ise, “yardımsever Batı”ya, Doğuluların “kötü muamele” etmesi ve kendilerine yapılan “iyiliğin” değerini bilmemeleridir.

Yukarıda verilen örneklerden hareketle söz eserde, Osmanlı’nın ekonomik yapısına yönelik yapılan yorumların da oryantalist söylemin izlerini taşıdığını söyleyebilmek mümkündür.

4.4. Doğu’da Eğitim Sisteminin Sunumu

Eserde ele alınan ve eleştirilen konulardan bir diğeri Osmanlı’nın eğitim sistemidir. Örneğin Osmanlı’nın eğitim sisteminde yaptığı bazı değişiklikler, olumsuz yorumlarla değerlendirilmekte ve Doğu’un diğer alanlarda olduğu gibi bilimsel alanlarda da “geri kalmış” ve “yetersiz olduğu” olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu noktada şu ifadeler dikkat çekmektedir: “...Türk dilinde bilimsel yapıtların ve hatta terimlerin nerdeyse hiç bulunmaması yüzünden, öğretim Fransızca yapılıyordu. 1870–1871 bozgunlarından sonra, Seraskerat Meclisi gelecekte derslerin Türkçe verilmesi kararını aldı. Kafası çalışan insanlar ise bunu aceleci bir karar olarak değerlendirdi” (Bareilles, 2003:102).

Buna ek olarak söz konusu eserde, Osmanlı eğitim sisteminin eksiklerinin nedenine de değinilmektedir. Örneğin “...Resmi Türkiye, lafta kalan tüm liberal gösterilere karşın, eski rüşdiye sisteminin inatla sürdürüyordu. İlk ortaokulun açıldığı 1868’den önce bu sistemi tanımlayan bir orta eğitim yoktu ve bu başlangıç bile büyük zorluklarla gerçekleştirildi. Eğitimde her türlü ilerlemeyi engelleyen manevi değerlere, bir de eğitim personeli olmamasından kaynaklanan maddi engeller eklenmekteydi” (Bareilles, 2003, 104) ifadeleri dikkat çekmekte ve burada da oryantalist söylemin Doğu’yu küçümseyen ve O’nun geri kalmışlığını vurgulayan olumsuz yaklaşımı her haliyle kendisini hissettirmektedir.

Söz konusu eserde, Osmanlı’daki öğrenciler de eleştirilmekte, bunlar dolayısıyla da oryantalist söylemin Doğu insanını aşağılayıcı tavrı bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki eserde, 1856’da Paris’e askeri bilimler eğitimine hazırlanmak üzere Fleche okuluna gönderilen Türk öğrenciler, bu okulun müdürü tarafından şu şekilde değerlendirilmektedir: “Bu Türk öğrencilerin hiç biri bir şey öğrenemez, hepsinin zekası dumura uğramış” (Bareilles,2003, 105).

Osmanlı'nın eğitim sistemi ve öğrencileri böyle değerlendirilirken, Hıristiyan unsurların kurduğu okullar oldukça olumlu ifadelerle betimlenmektedir. Buna göre söz konusu okulların, "*Vahşi Anadolu'nun en ücra köşelerine uygarlık ışığını ve en aydınlık ibadeti taşıyacakları*" belirtilmektedir (Bareilles, 2003, 110). Bu ifadeler ise, oryantalizmin birkaç unsurunu içinde barındırmaktadır. Bunlardan birincisi "vahşi Anadolu" tanımlamasıyla "tehlikeli", "güvensiz" Doğu imgelerinin bir kez daha vurgulanması ve yeniden üretilmesidir. İkincisi, Doğu'nun "geri kalmışlığı"na bir kez daha dikkat çekilirken, Batı'yı temsil ettiği düşünülen Hıristiyanların, Doğu'yu ileriye götürecektir unsurlar olarak yorumlanmasıdır. Bir diğer unsur ise, Hıristiyanlığın "en aydınlık" din olarak temsil edilmesidir.

4.5. "Batı" ve "Batılı" İmgelerinin Sunumu

Daha önce de belirtildiği gibi oryantalizmde dünya, Doğu – Batı karşıtlığı/farklılığı çerçevesinde kurgulanmakta ve çoğunlukla "Batı" olumlu, "Doğu" olumsuz özellikleriyle kategorize edilmektedir.

Bu çerçevede oryantalizmin göstergeleri arasında, Batı'nın Doğu'yu ileriye götüren bir "kahraman" şeklinde nitelendirilmesi ve O'nun Doğu'da "barış gücü" olduğu söylemleri de yer almaktadır. Söz konusu söylemlerin, çalışmada incelenen eserde de bulunduğu tespit edilmiştir. Örneğin Fransa'nın 20. yüzyılın başlarında Osmanlı'daki rolü, "adalet" ve "barış gücü" şeklinde açıklanmakta (Bareilles, 2003, 10) ve Fransa'nın "bütünlüklü bir Türkiye" hayal ettiği ve O'nun Türkiye üzerinde "iyi niyetli" yaklaşımlarının bulunduğu iddia edilmektedir (Bareilles, 2003,10). Ancak yazara göre "*Türkler Fransa'nın her türlü iyi niyetinin değerini anlamamışlar ve onları davetsiz konuk olarak görmüşler, daha da kötüsü onları istenmeyen yabancılar olarak görmüşlerdir*" (2003, 10). Bu ifadelerde "barış gücü", "yardımsever" gibi özelliklerle nitelendirilen Fransa'nın, dolayısıyla da Batı'nın, Osmanlı üzerindeki politikaları, söz konusu tarihsel süreç içinde değerlendirildiğinde bir başka unsurun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Şöyle ki 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Fransa gibi birçok Batı ülkesinin Osmanlı üzerindeki politikası, imparatorluğu kendi çıkarları yönünde paylaşmak diğer bir deyişle sömürgeleştirmektir. Dolayısıyla Batı'nın Doğu üzerindeki "iyi niyetli" yaklaşımları, Doğu'yu sömürgeleştirme politikalarının maskelenmesi olarak düşünülebilir. Böylece eserde, oryantalizmin göstergeleri arasında yer alan "Batı'nın Doğu'yu sömürgeleştirme isteği'nin ve faaliyetlerinin yukarıda anlatılan yönleriyle temsil edildiği söylenebilir. Nitekim aşağıdaki ifadeler bu yargıyı destekler niteliktedir:

“... Elimizde kalan tüm kaynakları üstünde mutlaka bayrağımızın dalgalanması gereken seçilmiş bir noktaya yoğunlaştırarak, Doğu’daki nüfuzumuza bugüne dek eksikliğini duyduğu üssü sağlamayı başarabiliriz. O zaman, komşularımızın işleriyle uğraşmayı sürdürsek bile, hiç değilse yapacağımız hizmetler daha büyük değer kazanır...” (Bareilles, 2003, 14).

Batı’nın, Doğu’yu sömürgeleştirme isteğinin ya da O’nu sömürgesi olarak görmesine ilişkin bir diğer örnek; Avrupalı iş adamının Osmanlı’ya karşı tutumunun ve Orada yaptığı faaliyetlerin anlatıldığı kısımda yer almaktadır. Söz konusu paragrafta, Avrupalı iş adamının tek kaygısının ticari ilişkiler kurmak, ticaretini yürütmek ve para kazanmak olduğu; işadamaına imtiyazlar sağlayan padişah olduğu; Almanya’nın top, tüfek, İngiltere’nin denizcilik malzemeleri sattığı; Fransa’nın da faturaları ödeyecek borç parayı verdiği ifade edilmektedir (Bareilles, 2003, 39). Daha sonra ise bir dergiden yapılan alıntıyla Fransa’nın, Osmanlı’yı sömürgesi olarak gördüğü açıkça ifade edilmektedir. Bu satırlar ise şu şekildedir:

“...Yabancıların daha imrenilecek bir yaşam sürebileceği, bazı hantallıklara ve engellere karşın, daha serbestçe çalışıp, daha çok kar elde edebileceği başka bir ülke yoktur. Fransızlar hiçbir sömürgesine böyle sermayeler yatırmamıştır..” (Bareilles, 2003, 39).

Eserde, Batı’nın bir parçası olan Fransa oryantlizmin göstergelerine koşut biçimde “olumlu”, Doğu’nun bir parçası olan Osmanlı ise “olumsuz” yönleriyle temsil edilmektedir. Örneğin Fransa’nın Osmanlı’ya karşı oldukça “cömert” olduğu, ancak Osmanlı’nın bu yardımları Fransa’nın “elinde kalanları kapma isteğiyle kabul ettiği” ifade edilmektedir (Bareilles, 2003, 11).

Fransa’nın dolayısıyla Batı’nın “ileriliği”ni bunun yanı sıra O’nun “tarafsızlığı”nı, “uluslararasılığı”nı temsil eden bir ifade ise, Doğu’daki Fransız okullarının özelliklerinin anlatıldığı bölümde yer almaktadır:

“...Onların etkinlikleri sayesinde, Fransız dili Doğu’da bir ilerleme etkeni, uluslar arası bir bağı sadece iyi eğitilmiş insanları değil, aynı zamanda çok çeşitli ırkları da buluşturan tarafsız bir alan haline gelmişti. Fransızca bilmeyen bir memuru kimse işe almıyordu..” (Bareilles, 2003: 113).

Bilindiği gibi oryantlizmin temel göstergelerinden biri de Batı’nın “ileri” ve “uygar” toplumlar olarak nitelendirilmesidir. Oryantalizmin söz

konusu göstergesi, Levantenler hakkında yapılan yorumlar aracılığıyla temsil edilmektedir: “...*Gelenekleri bizim fikirlerimize ve içgüdülerimize, tüm diğer Asya halklarından daha yakın olsa da, yönetmelikler ve toplumsal kuralların her şey olduğu bir uygarlığa uyum sağlamakta başlangıçta güçlük çeker.*” (Bareilles, 2003, 176). Bu ifadelerde dikkat çeken bir diğer nokta, oryantalizmin bir diğer göstergesi olan “Doğu’nun ötekileştirilmesi” yaklaşımının bir kez daha kendini hissettirmesidir.

Oryantalizmin göstergelerinin temsil edildiği unsurlardan biri de “Özgür Batı” ve “Despot Doğu” imgelerine yapılan vurgularda ortaya çıkmaktadır. Örneğin Yahudilerden bahsedilen bölümlerde, Yahudilerin Fransa’da özgür bir yaşam sürmekte iken, Türkiye’de ezilmekte oldukları (Bareilles, 2003, 199) iddia edilerek, bu noktada da Doğu “olumsuz” Batı ise “olumlu” özellikleriyle ele alınmakta ve ikisi arasındaki farklar üzerinde durulmaktadır.

Eserin oryantalizmin söylemlerine paralel bir diğer yönü, Batılı insanların “bilgili”, “dürüst”, “iyi”, “kitap okuyan”, “aydın” ve “birbirlerine bağlı” (Bareilles, 2003, 94-97, 142) insanlar şeklinde sunulmasıdır. Örneğin batılı insanların birbirleriyle olan “iyi” ilişkileri şu şekilde aktarılmaktadır: “...*Frenkler sık sık birbirlerini ziyaret eder ve kardeş gibi yaşar. İdeal düzen buydu. O sırada Osmanlı kibrinin çevrelerine çektiği anlaşılmaz küçümseme perdesi, bu dayanışma ruhunu güçlendirmekten başka bir işe yaramıyordu...*” (Bareilles, 2003, 97). Görüldüğü gibi bu ifadelerde de, Doğu- Batı karşıtlığı ve farklılığı bir kez daha yeniden üretilmektedir. Şöyle ki, hatırlanacağı gibi Türklerin birbirleriyle olan ilişkilerinin aktarıldığı bölümde, onların ilişkilerindeki “ikiyüzlülükleri” ve “dalkavuklukları” gibi unsurlar üzerinde durulmaktaydı. Ancak, yukarıdaki alıntıdaki özellikleriyle Batılı insanlar, Doğululardan oldukça “farklı” bir görünüm sergilemekte ve “olumlu” özellikleriyle ele alınmaktadır.

Kısacası, yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, söz konusu eserde Batı ve Batılı insanlar, oryantalizmin söylemlerine koşut biçimde, “barışçıl”, “yardımsever”, “cömert” gibi olumlu özellikleriyle temsil edilmektedir.

5. SONUÇ

Oryantalist söylemde Batı ve Batılı özneler, dünya üzerinde hâkim evrensel bir norm ve merkez olarak kurgulanmış; O’ndan farklı toplumlar ve kültürler bir karşıtlıklar dizgesi içinde temsil edilmiştir. Bu karşıtlıkçı yapıda, Batı’nın dışında kalan toplumlar “özel” bir farklılık sistemi içine yerleştirilmiş, “öteki”leştirilmiş ve radikal olarak başka hale getirilmiştir.

Örneğin Batı dışı toplumlar, zamansal olarak geriye itilmiş ve Batı sistemi insanlığın ulaştığı en son aşama olarak kurgulanmıştır (Keyman v.d., 1999, 11).

Batı'nın, Doğu'ya bu şekilde ele almasının ve böyle bir ilişki kurmasının temelinde yatan en önemli nedenlerden biri ise, onun Doğu üzerinde egemenlik kurma isteğidir. Nitekim Batı bir taraftan kendi gücünü, kendi gelişmesini sağlarken, diğer taraftan da Batı'nın yayılmasıyla uygarlığı, evrensel gerçeği taşıma yükümlülüğünü yerine getirdiği öne sürülmektedir (Sezer, 1998,34).

Bu süreçte Batılı özne kendini saklayarak bir söylem kurmuş ve geliştirmiştir. Şöyle ki Batılı özne, bir nesneyi seçerken ve adlandırırken, bu nesnenin bilinmesi gerekliliği konusunda apaçıkmiş gibi davranmış; böylece aynı anda sözkonusu bilginin öznesini ustaca saklamıştır. Bu çerçevede Doğu'ya ve Batı'ya dair iletişim araçları kanalıyla da birçok metin üretilmiş, bunlarda açık olduğu kadar gizli anlamlar, bilimsel doğrular olduğu kadar ideolojik imgelem, sömürgeci tahakküm olduğu kadar akademik otorite, ince bir hegemonya ve kesinlikçi disiplinler bilginin olduğu kadar ekonomik bir sömürü yer almıştır (Mutman, 1999, 29-31). Nitekim oryantalist bakış açısıyla Doğu'yu ele alan metinlerde, Doğu çoğunlukla küçümseyici, aşağılayıcı bir üslupla aktarılmış ve ona dair birçok imge üretilmiştir. Bu metinlerde ise Doğu ve Doğu insanının "despot", "geri kalmış", "tembel", "kirli", "vahşi", "barbar", "tehlikeli" olmasına ve daha birçok "olumsuz" özelliğine dikkat çekilmiştir. Bununla birlikte söz konusu metinlerde Doğu'nun "olumsuz" ve "kötü" nitelikleri vurgulanırken, Batı'nın "uygar", "ileri", "barışçıl", "yardımsever" gibi oldukça "olumlu" özelliklerine dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla Batı, hem kendini hem de Doğu'yu kendi bakış açısıyla, belli yargılar dahilinde nesilden nesile aktarmıştır.

Oryantalist söylemin söz konusu yargıları, çalışmada incelenen seyahatnamede de net bir şekilde görülmüştür. Nitekim çalışmada yapılan çözümleme sonuçları, çalışmanın kuramsal varsayımlarını desteklemiş ve bunlar Batı'nın yüzyıllardır Doğu'ya ilişkin yaptığı nitelendirmelerle örtüşmüştür. Böylece klasik oryantalizmin ikili karşıtlıkları üzerinden incelenen seyahatnamenin, bugünkü Batı'nın Türkiye algısı için önemli bir temel oluşturduğu da ortaya çıkmıştır.

KAYNAKLAR

Adiloğlu, F. (2005). 20. Yüzyıl Sinemasında Türk İmajı. Özlem Kumrular (Derleyen), *Dünyada Türk İmgesi* (ss. 205–222). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Alarşlan, B. (2005). Türk İmajının Görsel Yansımaları. Özlem Kumrular (Derleyen), *Dünyada Türk İmgesi* (ss. 129–162). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Boztemur, R. (2002). Marx, Doğu Sorunu ve Oryantalizm. *Doğu Batı Dergisi*, 20 (I), 135-150.

Bareilles, B. (2003). *İstanbul'un Frenk ve Levanten Mahalleleri*. Ali Berktaş (Çeviren). İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Hentsch, T. (1996). *Hayali Doğu*. Aysel Bora (Çeviren). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal kitabın basım yılı. 1988).

Keyman, F., ve Mutman, M.&Yeğenoğlu, M. (1999). Dünya Nasıl Dünya Oldu. Fuat Keyman, Mahmut Mutman & Melda Yeğenoğlu (Derleyen), *Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark* (ss.7-23). İstanbul: İletişim Yayınları.

Konty, O. (2002). Üçgenin Tabanını Yok Sayan Phthagoras. *Doğu Batı Dergisi*, 20(I) : 117–131.

Mardin, Ş. (2002). Oryantalizmin Hasıraltı Ettiği. *Doğu Batı Dergisi*, 20(I): 111-116.

Mutman, M. (1999). Oryantalizmin Gölgesi Altında: Batı'ya Karşı İslam. Fuat Keyman, Mahmut Mutman& Melda Yeğenoğlu (Derleyen), *Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark* (ss.25-69). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mutman, M. (2004). Şarkiyatçılık, Oryantalizm. Uygur Kocabaşoğlu (Derleyen), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık* (ss.189–211). İstanbul:İletişim Yayınları.

Root, D. (1999). Çölde Talihsiz Serüvenler. Fuat Keyman, Mahmut Mutman&Melda Yeğenoğlu (Derleyen), *Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark* (ss.161-181). İstanbul: İletişim Yayınları.

Said, E. (1995). *Oryantalizm*. Nezh Uzel (Çeviren). İstanbul: İrfan Yayınları.

Sezer, B. (1998). Doğu-Batı Ayrımı. *Doğu Batı Dergisi*, 2: 31-37.

Tuna, B. B. (2002). Şarkiyatçılığı Anlamak, Edward Said'in Üzerine Notlar. *Doğu Batı Dergisi*, 20 (I): 211-232.